

DE FEBRE,

n°. 150.

Quæ sub fine decimi et initio undecimi Reipublicæ anni, Epidemicè grassabatur ad oras amnis *Exonæ Parisiorum*, per vallem cui vulgò nomen à vico MAISSE, in Sub-Præfecturâ Stampensi, ex partitione Sequanæ-et-Oesiæ;

1182. f. 6.
8.

TENTAMEN,

In Scholâ Medicâ Pariensi, die 29 mensis nivôsi, anni XII.

Ad Doctoratûs Lauream, propugnatum

A PETRO-JOSEPHO PINAIRE,

Ex Lanans, in partitione Dubis.

K

Medicus in assiduo popularium morborum studio versetur; ut et præsentis febres aptè sanet, et imminentibus prophylaxin requisitam opponat. STOLLIVS.

PARISIIS,

Ex Officinâ Typographicâ

JOANNIS-JACOBI-DYONISII VALADE,

In viâ dictâ (Coquillière), n°. 404.

ANN. XII. — 1803.

PRÆSES.

D^r. LASSUS.

EXAMINATORES.

D^{res}. LECLERC.

LEROY.

PELLETAN.

PERCY.

PEYRILHE.

58
578

Decimo nono frimarii mensis die, anno VII, Scholæ Medicæ professores opiniones in dissertationibus exhibitis emissas, auctoribus proprias habendas esse, et illas a se nec approbari nec improbari statuerunt.

AMICISSIMO VIRO,

JOS. ÈNGAZ,

Doctori Medico Taurinensi,

Nosocomii Stampensis Medico ;

Egregio sanè clinico,

Hæcce fragmina,

Utut exiguæ admodùm frugis;

D I C A T

Devinctissimus

PINAIRE.

DE FEBRE,

Quæ sub fine decimi et initio undecimi Reipublicæ anni, Epidemicè grassabatur ad oras amnis *Exonæ Parisiorum*, per vallem cui vulgò nomen à vico MAISSE; in Sub-Præfecturâ Stampensi, ex partitione Sequanæ-et-Oësiæ.

I.

Topographicæ quædam notiones.

VALLIS quæ nomen habet ab oppido *Maisse*, sub vigesimo longitudinis gradu, minutisque duabus, latitudinis verò quadragésimo octavo, minutis viginti, duabusque secundis sita est.

Quatuor myriametra à Parisiis, versùs austrum; duo ferè à Stampis, versùs orientem distat: ex Austro in Boream directa paululùmque declivis; myriametro cum duabus kilometris longa à loco *Chantambre* ad *Firmitatem Adelaïdis* (1); duabus, vix quator kilometris lata, quâ amplior est parte: profunda verò circiter hectometro.

(1) La Ferté - Alais.

I I.

Iniam vallem alluit *Exona Parisiorum* (1). Non procul à *Pituerio* (2) oritur hic amniculus ex gemino fonte. Jamjam, irrigato *Malesherbes*, variis flexibus errans, nostram petit vallem, tam lento procedens cursu, ut sæpè credatur reverti; nec dedeceat huius applicasse quod de Phasi narrat Divus Senex: *ipseque præ cæteris fluminibus maximè stagnans est, et lentissimè decurrit* (3). Mox præter *Buno*, *Gironville*, *Maisse*, *Cotardimanche*, *Vaires*, *Firmitatem Adelaidis* aliaque loca vicina fluens, recepto stamparum amne, effunditur in sequanam propè *Corbolum* (4).

I I I.

Limus, tufa solum imæ vallis et alveum annis fermè ex integro constituunt. Terra enim hîc est humida, lutosa, palustris, sub pede tremula: ex eâ virescunt plantæ aquaticæ.

In excelsâ vallis parte quæ feracior est minùsque coenosa crescunt *Triticum hibernum*, *Hordeum distichum*, *Avena sativa*, *Cecale cereale*, *Vitis vinifera*, *Solanum tuberosum*, *Polygonum fagopyrum*, *Phaseolus vulgaris*, *Pisum sativum*, *Ervum lens*, *Cannabis sativa*: ex arboribus frugiferis, *Picorum communis*, *malus*, *cydonia*; *Amygdalorum Persica*, communisque; *Prunorum armeniaca*, *cerasus*, *domestica*; *Fagus castanea*; *Juglans regia*, etc. *Variæ* hinc et indè arbores focariæ fabrilesve silvescunt quidem in humili valle; graciles verò parùmque frondosæ in acclivitate collis.

Excelsior enim vallis est arenosa, petrosa; cacumenque jugi montium hanc cingentis subindè saxosum, ubique peraridum.

-
- (1) Rivière d'Essone.
 (2) Pithiviers.
 (3) Lib. de aër: aq. et loç.
 (4) Corbeil,

Quum quis ad urbem sibi ignotam pervenerit, inquit Medicinæ parens, hunc considerare oportet. . . . quales sunt circum eam aquæ; nùm palustribus utantur ac mollibus, quæ morbosæ et quæ saluberrimæ sint; . . . plurimum enim conferunt ad sanitatem (1). Abstemia est et tantummodò adaquata trigemina pars hominum; ita ut etiam aquâ purâ carere non possit minima pars quæ vino utitur (2)

Toto cœlo discrepant à se invicem quæ in nostrâ valle reperiuntur aquæ: vel enim sunt fontanæ, vel puteales, vel fluviales. Fontanæ quidem, ut potè quæ è collibus saliunt, leves, molles, saponem solventes, oleribusque coquendis aptissimæ sunt. Quòd ad eas præ distantiâ commodè pertingere non valeant, damni multum faciunt vallicolæ.

De putealibus verò sic se res habet: ad terræ superficiem propè scaturiunt: solæ in usus domesticos adhibentur; duræ, graves, sulfate calcari sunt imprægnatæ, atque gravitatis sensu ventriculum tentant.

Cæterùm, fluviales pessimæ sunt indolis; luto, tufâ vegetabilibus etiamque animalibus putrefactis inquinantur, et lentissimè fluunt. Si æstivo tempore vasculum aquâ *Exoniand* repleas, fœtidum contrahet odorem intrâ nyctemeron.

(1) Lib. cit. de aër: aq. et loc.

(2) L'eau doit être l'objet de la sollicitude des gouvernemens. Les peuples qui ont excellé en législation, n'ont rien épargné pour cultiver cette branche de la félicité publique, ainsi que tant de monumens nous l'attestent. Nous lisons encore avec plaisir les noms de ces fiers Romains, inscrits sur les marbres des fontaines dont ils avoient orné nos places, et que nous laissons tarir aujourd'hui. (FODÉRÉ, *Méd. lég.*, 3e. vol. pag. 102.)

Et si fortè non insit necessarius morborum cum ventis consensus (1), nihilo tamen minùs in confesso est apud omnes illud Divi Hippocratis effatum, à medico considerandum esse *quomodo ad ventos jaceat regio*; namque vi magnâ pollent ventì in humana corpora. Nonne etenim sicci humidi, sicci, frigidi aut calidi sunt prout ab Oriente, Occidente, Austro, Boreâve flant? Quis manè sub aurâ purâ frigidulâque non sese sensierit magis hilarem, in geniique laboribus maximè idoneum? Cuinam verò serotina et humida non obtuderit mentis æcumen?

Neminem fugit ex triginta nobilibus Romanis, ad ostium Tiberis deambulantibus, quos refert *Lancisi* (2), Austro repentè in paludes fœtidas flante, viginti novem subito tertianâ febre tentatos fuisse.

Varia porrò ventorum actio, prout magis minusve sunt oxygenati, electrici, aut deleteriis efluviis adulterati. Sic, exempli gratiâ, Eurus nebulas impuras ex oceano palustribusque locis in Britanniam majorem vehens, uti testatur *Lind*, ansam præbuit febribus quæ per hanc insulam grassabantur annis 1763 et 1766.

Quod attinet ad nostros vallicolas, vigentibus æstate et autumnò anni Republicæ decimi ineunteque undecimo anno, iis ferè constanter spirabant ab Austro et Occidente, proindèque calidi et humidi venti: uno verbo, veluti Phaseos accolis, *venti iis plurimi sunt austrini*, *Boreas verò non admodum huc pervenit* (3) saltem faciliè; eò quòd, quantum conjicere licet, aquilonem retinent montes vallem protegentes.

(1) Præfat. Halleri in lib. de aër: aq. et loc.

(2) De nox. palud: effluv.

(3) Lib. de aër, aq. et loc.

V I.

Caliginosa sæpè sæpiùs, valdèque mutabilis est atmosphæra vallis; hieme non tam frigida quàm æstate calida: frigus declinant montes, ipsique calorem reflectunt. Sæpè fit ut excelsa planities, cui subjacet vallis, cælo rideat sereno, dùm in ipsâ valle densis nubibus spissatur aër, qui gravis est, humidus, pulmones quasi obruens.

Fatendum vallicolas minùs acuti esse ingenii, atque litterarum rudes, etsi à Parisiis haud dissitos; sed sua ingenii damna rependunt impigrâ terræ culturâ.

Bis mille et ampliùs cives incolunt hanc regionem, septem kilometris suprâ myriametrum extensam, id est à loco *Chantambre* ad *Firmitatem Adelaïdis*.

V I I.

Quàm differt incola regionis humilis, stagnosæ, nebulosæ ab illo qui degit in locis excelsis, puris, siccis, apricis etiamque apertis! Hic facili, prompto et alacri ingenio, subtili corpore pollet: ille, admodùm excors, pingui tardoque est animo; nec illi sunt agilia membra. Ergò haud in dubio est, qualitates tùm physicas, tùm morales, populis proprias, pendere à locis, aëre, tempestatibus, aquis et alimentis. Cùm res ita se habeant, mirum minimè est si mucosâ aut etiam lymphaticâ constitutione laborent non pauci è nostris vallicolis; si apud eos tam frequentes sint intermittentes, præsertim autumnales. In quâ enim regione *aquis palustribus utuntur, neque probè ventis et soli sunt expositi, homines capita humida et pituitosa habere par est, et ipsorum corpora plurimùm imbecilliora esse. Primùm quidem mulieres morbis et fluxionibus obnoxia sunt. . . . Pueris verò superveniunt convulsiones, et anhelationes, quæ puerilem affectum efficere et sacrum esse existimant. Viris autem intestinorum difficultates et alvi profluvia, et febres*

querqueræ et hibernæ diurnæ... Lippitudines oboriuntur humidæ... Hi quidem morbi sunt iis familiares ; præterquàm quòd si quis occupaverit morbus , hujus etiam participes erunt (1).

V I I I.

Causæ remotæ.

Hieme decimi Reipublicæ anni, amniculus *Exona* sese ex alveo efferebat ; ita ut agri, prata longiori hujus tempestatis parte submergerentur. Non imbris tantùm adscribere juvat hanc exundationem, verùm etiam exiguè pronæ valli, pistrinariisque aquas retinentibus ad earum magis præcipitem lapsum in moletrinarum rotas, præsertimque alveo lutoso, rarissimè purgato at frequentissimè repurgando.

I X.

Incalescente jam tempore, diluvieque cessante, nuda stetit humus : intereà calor in dies increbrescebat, limusque putrescebat ; sed ex connubio caloris cum limo putrido, dummodò sit in atmosphæræ contactu, nascitur *gas paludum*. In quo consistit *hæc occulta et inexplicabilis alteratio* quam illustris *Sydenham*, in *ipsis terræ visceribus* reponit : unde, ait, *aër ejusmodi effluviis contaminatur, quæ humana corpora huic aut illi morbo addicunt.*

X.

Facillimum erat istud *gas* sibi comparare simplici atque ingeniosâ methodo quâ *Alexander Volta* (2) excepit è lacubus *Majore* et *Comaceno* L'ARIA INFIAMMABILE NATIVA DEI PALUDI, anno 1767.

(1) Lib. cit. de aër, aq. et loc.

(2) Journal de Phys. de Rosier.

X I.

Ex chimistarum laboribus speciatimque experiētiis clarissimæ *Berthollet* constat paludosa miasmata nihil aliud esse quàm *gas hydrogenium carbonatum azoticumve*, cujus elementorum proportio variare potest pro ratione habitâ vegetantium animantiumque in aquis maceratorum.

X I I.

Verisimillimum est inesse huic substantiæ *gascosæ* virtutem sedativam, quæ vires atque humores ad interiora concentrat: contrâ hunc hostem adversatur natura; indèque phænomena varia quæ morbosum apparatus constituunt.

X I I I.

Post fervidam veris ineuntisque æstatis crasin, non rari in vallem cadebant imbres, qui humum semi ustam remolliebant, fœtidisque effluviis eò faciliorem præbebant ansam, quò sol multò ardentior eas attraheret, earumque putrefactioni vim adderet.

X I V.

Lancisi, haud ignobilis notæ observator (1) refert Cannabi sativæ in aquis stagnantibus maceratæ morbum epidemicum *atacti* moris, quem Romæ grassatum esse conqueritur. *Ramazzini* (2) simili causæ æquè funestos tribuit effectus.

Porrò nusquam gentium æquè ac apud accolæ *Exonæ* hæc vitiosa praxis invaluit; quippè quæ atmosphæram longè latèque fœtidissimo polluat odore, ipsumque inquinaret amnem, si inquinari posset.

(1) Loc. cit.

(2) De morb. artific. diatrib., fol. 627.

X V.

Adde quòd, manè sicut et vespere, amniculi alveus etiamque prata tam densâ obtegerentur caligine, ut solem per nebulam cernere vix liceret : quæ nebula paludem plenis naribus redolebat.

Horis verò meridianis suda atque serena subito fiebat dies. *Quando autem eadem die modò calor, modò frigus fit, autumnales morbos expectare oportet* (1).

X V I.

Notatu non indignum esculentas carnes itemque cadavera humana citissimè putredinem traxisse vigente epidemiâ.

X V I I.

Domus, aut potiùs tuguria plerorumque vallicolarum è solo humido sese extollunt, quasi subterranea, humilia, angusta, pavimento lateritio tabulatove carentia, fenestellis lumen, aëremque vix admittentia, necessariò sunt insalubria. Humido tempore in iis mucescunt facilè panis et supellectilium apparatus, oxydantur ferrea instrumenta, liquefit murias sodæ.

X V I I I.

Coacervatur in eodem (non nunquàm cum animalibus) cubiculo tota familia. At, ut oreloquentis *Rousseau* eloquamur, *les hommes*, ait celeberrimus ille philosophus, *ne sont pas faits pour être entassés en fourmillières. Les infirmités du corps sont l'infailible effet d'un concours trop nombreux... L'haleine de l'homme est mortelle à ses semblables.*

X I X.

Ecquis ergò humidam, palustrem et insalubrem vallis constitua-

(1) Aph. 4°. sect. 3.

tionem vocare ausit in disceptationem? Quot et quantæ superiùs allatæ morborum causæ! Quàm etiam discolor suique dissimilís facies phænomenorum indè natorum!

X X.

Signa morbum præcedentia.

Subeunte *thermidoro* mense decimi Reipublicæ anni, vallicolæ, craseos lymphaticæ aliundè suspecti, ut jam dictum est, fracti laboribus, illiberalibus cibus plerùmque farsis, viribus sensim sine sensu defraudabantur, subitò defatigati, artuum dolores uti à conusione ortos, formicantesve perpessi, musculorum movendorum impotentiam, vagasque horripilationes experti, acerrimâ quandoque cephalalgia opprimebantur. Ipsis noctes erant laboriosæ. Facies pallida, decolor flaccidusque totius corporis habitus; quibusdam membranarum mucosarum fluxiones vicariæ; omnibus secretionum remissio. Sed præ cæteris afficiebantur organa epigastrica et digestiva. Pauci enim sunt morbi in quibus primariò aut secundariò non lædantur: usque adeò miranda quam *fertur Promethæus vim stomacho posuisse!* Lingua igitur sordido tenacique muco obvoluta, anorexia, gustus amaricans, epigastralgia, vomituritiones, adstrictior aut laxior alvus; usquedùm in febrim inciderent expressam.

X X I.

Morbi invasio.

Pedisequa febrì hæc præcipua erant symptomata. In principio longior sævusque, ut plurimùm, horror, artus abdominales, posterioresque corporis partes primùm occupans: *rigores enim propriè dicti et qui febres præcedunt, à posterioribus partibus magis incipiunt* (1). Horror brevi totum invadebat corpus, per vices cum

(1) *Mertian.*

dentium stridore truncique succussibus : somnolentia cephalalgiam excipiebat : mordax acerque epigastrii sensus ; thoracis , sterni aut etiam lateris ardor , suffocationes , hypochondriorum spasmus , vomitus spontanei materiæ fauces exurentis , ærugino-æ , porraceæ.

Hic horror , serò , interdùm manè irrumpens , solito longiùs protrahatur.

Huic succedebat calor vel magis , vel minùs intensus , verùm incommodus , subque digito acer et mordicans ; ita ut non nunquam rediret horror post calorem , alternisque vicibus calor post horrorem : atque indè non nisi imperfectè solveretur spasmus febrilis. Varia sitis. Urina cruda , tenuis , aquosa , non admodùm rara. Pauci in 3^a. febrili periodo sudore manabant ægroti , vixque leviter madefiebant , pulsu difficulter sese explicante.

Primam febris accessionem frequentissimè videbamus extendi ad tertiam usquè quartamve diem , interpositâ tamen , incertis horis , quâdam levi remissione. Hic tùm febris continuam aut intermittentem typum subibat.

Intermittentes autumnales , non rarò , in exordio , continuas mentiuntur ; nec tàm facile est hanc ab illa formâ secernere , nisi , juxta *Sydenhami* monitum , *diligenter adverteris animum*. Quando quidem , ait , autumnales *febre continuâ adscitâ adoriuntur*. Verùm tamen haud dubiè continuum ordinem nanciscebatur sequens.

X I I.

Febris continua.

Ab horrore incipiebat. Summo cibi fastidio jungebatur oris amarities , cum linguâ luteâ sordidâ : epigastrio vividior sæviebat spasmus , dolorque pressione intensior fiebat ; hypochondriis pulsationes , præcordiis accedebant angustix : biliosæ vomitiones sponte prodeutes : sicca erat alvus cum importuno tenesmo. Urina rubra , rara. Ardenter sitiebant ægroti , acidus frigidusque potus anxie

appetebant. Cutis calor urens : ipsi luteus color , scleroticam quoque afficiens. Pulsus ut plurimum exiguus , concentratus , per vices durus vibransque. Pervigilia , aut inquieti somni. Atrox capitis dolor , serotinis ingravescens horis , delirio apud quosdam stipatus : irarum æstus , leves ob causas : virium defectio ; agitationes ferè continuæ ; sed erat et aliud signum , ut ita dicam pathognomonicum , ex *Stollio* depromptum ; petiitum *ex oris nasique omni ambitu cum virore flavescente*. Paroxismi morem tertianæ aut duplicis tertianæ imitabantur.

X X I I I.

Hæcce febris ab humidis calidisque constitutionibus originem trahit , ut potè quæ systema digestivum enervent. Supervenit identidem junioribus aut robustis viris nimias hæmorrhagias passis ; namque à sanguinis effusionibus dominatur bilis ; nec immeritò pronuntiat *Hollerius* Stempanus venæ sectionibus augeri biliosam degenerationem. Sed si hisce causis vim inferat *gas paludum* , iisque superaddatur terror quem animis incutiebant epidemiæ progressus , nitida exindè ratio habenda est phænomenorum suprà recensitorum. Terror , haud secùs ac paludosum miasma vim sedativam exercet in motricem facultatem , sensibilitati adversatur , vires pellit versùs epigastricam regionem ; indè exterius systema imbellè fit , reactionisque nescium.

X X I V.

Post primum septenarium , febris imperfectè soluta tùm vomitibus , tùm alvinis dejectionibus , in alium abibat morbum , atque ex continuâ meningo-gastricâ convertebatur in remittentem ejusdem ordinis (quod equidem rarissimum erat) ; aut in adomeningeam mutabatur. Quin imò nonnulla erant exempla adynamicarum aut etiam atactarum gastricas aut pituitosas excipientium.

Febris remittens.

Illius paroxysmi irregulari horâ recurrentes, modò manè, modo vèseri, aut noctu, ordinem quotidianæ, vel tertianæ duplicis observabant: horripilatio ad bihorum protendebatur. Lentus accedebat calor, qui vix sentiebatur; attamen arida admodùm lingua; intensa sitis, cum inappetentiâ: dolor vehemens ad scrobiculum cordis. Ventriculi convulsiones etiam extrâ paroxysmos. Ingravescebant symptomata ad tertiam usquè, aut saltem secundam septimanam; deindè paulatim imminuebantur, gradatimque decrescebant, donec in intermittentem vergens febris ægrotos in fallacem completæ criseos spem induceret. Rarò ab illâ febre plenè convalescebant. Præcipuus solutionis nodus à ventriculi succussionibus pendebat; quotidie enim movebantur ab ipsâ naturâ, magno quidem cum levamine, vomitus valdè amari, glutinosi, copiosissimi: nec sine successu dejiciebantur ab alvo maximè fœtentes; biliosæ mucosæque excretiones, cum vel absque torminibus. Pauci sudores, minimè critici. Per vices, urina, ad morbi initium cruda et tenuis, coctionis signa dein offerens, solutionem juvabat, sed vix unquam perfectam.

Ter quaterve tantùm, febris hujus vestigiis nitidè institimur.

Febres intermittentes.

Multò frequentiores erant continuis; permulti enim tertianâ, duplici tertianâ; pauci quotidianâ; aliqui quartanâ aut duplici quartanâ laborabant. Semel quintanam regularem dilucidè observabamus.

Qualiscumque foret earum typus, valdè incertæ paroxysmo-

rum aut accessuum horæ ; interdum matutinæ interdum vespertinæ , huc diurnæ , illuc nocturnæ. Haud infrequentes erant typi mutationes : paucissimos invisibamus queis non alternatim esset continua cum intermittente, tertiana cum quotidianâ aut quartanâ.

X X V I I I.

At seu apyrexia perfectâ , seu solummodo remissione decurreret febris , graviter lædebantur *sensibilitas* et *motilitas* : atque , è re natâ , annotare juvat in hâc virium vitalium læsione sisti quasi pathognomicum morbi symptoma. *omnes autem hæ febres multâ cum turbatione fiebant* (1).

X X I X.

Tertiana.

Tertiana , omnium vulgatissima , seu primariò aggrederetur , seu continuæ aut intermittens vices gereret , haud multum ab-similis erat tertianæ autumnali *mali moris* , cujus anno 1661 quàm immaniter debacchantis descriptionem fert *Sydenhamus* (2). Ad oras Exonæ , non secus ac Londini , febre corripiebantur *ferè integræ familiæ* : *qui morbus sensim decrescens* superveniente hiemis frigore , Londini quidem extinguebatur , non autem apud nos. Hic et illic *paroxysmus atrocior* ; *extrâ paroxysmum apyrexia obscurior* ; *virium. . . pro ratio major* ; *major item ad paroxysmum ingeminandum proclivitas* : *omnia summatim accidentia immaniora quàm pro more februm intermittentium*. Addere est in nostrâ epidemiâ accessus ad nycthemerum *ferè perducta esse* , ita ut continuam simularent febrim.

Nostros apud vallicolas , hanc non compescebat hiems ; ad ver-

(1) Hippocr. de morb. popul. lib. 3.

(2) Cap. 3.

num usque tempus grassabatur ; verùm tunc erratica fiebat, ita ut deficeret, aut redundaret, dato tempore, unus aut alter paroxysmus, aut in quotidianam vel quartanam verteretur.

X X X.

Quotidiana.

Autumnali tempestate nunquam contigisse quotidianam testatur Sydenhamus ; nisi, ait, quis tertianam duplicem, vel triplicem quartanam hoc nomine censuerit *ακρολογως* appellandam (1). Galenus, non tam incredulus, nusquam vidit juvenem biliosâ siccâque temperaturâ donatum hâc corripî febre ; verùm non negat hanc extare. Igitur, bonâ Hippocratis angli veniâ dicemus extitisse *legitimam* febrim quotidianam, cujus hæc erat indoles.

X X X I.

In pueros atque pituitosos viros, nec non in vetulas sæviebat : à perfrigerio, seu horripilatione incipiens, absque tremore, invadebat versûs vesperam, vel de nocte. Immodica debilitas, non sine animi deliquio ; pulsus inæquales ; calor lento crescens gradu, nocte tamen vividus et inconstans : Faciei pallor ; dolor ad anteriorem capitis partem ; sopor. Os et lingua muco albido obvoluta ; mucosi, deindè biliosi vomitus. *Rardè enim accidit* (quotidiana) *absque læsione oris ventriculi* (2) : interim alvinæ dejectiones glutinosæ, aut bile flavâ refertæ.

Lentè solvebatur ; atque facîle in tertianam aut quartanam transibat.

X X X I I.

Quartana.

Quartanam non vidimus cum vehementi rigore incipientem ; sed,

(1) Hippocr., cap. 5.

(2) Galen. de feb. quor.

procedente tempore, ei magnitudo supervenit; præter id quid nec statim ab initio hæc febris, ut plurimum, solet invadere, sed aliis quæ antecesserunt subsequi (1). Decumbentibus tardæ satis erant, raræ duræque pulsationes. Vespere aggrediebatur morbus, frigoris sensum excitabat, quatuor horas circiter permansurum. Lumbos, crura contundebat dolor. Mucosis atque biliosis vomitionibus, sponte aut arte excitatis accedebat alvus suppressa aut laxa nimis. Lentum erat caloris incrementum. Cutis livida, cineritia siccaque. Obtusa cephalalgia. Interim mador fiebat, simul atque restituerentur secretiones. Tempore apyrexia accedebant corporis gravitas, artuumque obtusus dolor, languida cibi appetentia.

X X X I I I.

Dysenteria.

Dysenteria ipsa non modicam in vallicolas stragem edebat.

Simplicem hunc morbum appellat Stollus (quantum in arte nomen!) Ubi ægri secessus creberrimos, aquosos, admixto non raro sanguine morbo præcipue aliquandiù durante, profusosque, initio subinde mucosos, semper torminosos habuerunt, cum febriculâ tenui gustu aut non omnino aut leviter vitiato, et cum doloris extrâ tempora dejectionum absentid (2). Nörunt enim medicij varias corporis partes pro variis anni temporibus hæc perfrigeratione impeti, infimumque ventrem, ut de cæteris sileamus, sub fine æstatis ineunteque autumnno, simili causâ speciatim lædi. Ventriculum nempè et intestina, pergit Stollus, hæc anni tempestate debilissima habemus, et excipiendæ recurrenti materiæ perspirabili præ aliâ quâcumque parte opportuniora (3).

(1) Galen. de feb. ad glaucon.

(2) De nat. et indol. dysent., cap. 2.

(3) *Ibid.*

Optimè cum illustrissimo scriptore convenit *Zimmermann* (1) in assignandâ dysenteriae causâ.

Ast rarò hæcce phlegmasia observatur in simplicitatis statu, absque qualicumque omninò complicatione, uti docet clarissimus *Nosographicæ philosophicæ* auctor. Sæpiùs unita reperitur cum aliquâ è febris primitivis. Et verò, apud *Exonæ* accolas, jungebatur ut plurimùm cum meningo-gastricâ aut etiam adynamicâ febre.

X X X I V.

Quod autem spectat ad hujus phlegmasiæ causam, à *Stollianâ* sententiâ discedentes, quamvis *modestè et circumspecto judicio de tantis viris pronuntiandum sit, nè, quod plerisque accidit, damnent quæ non intelligunt* (2); non veremur dicere dysenteriam de quâ agimus, paludoso miasmatis æquè ac suppressæ perspirationi ortum debuisse. Nè unâ quidem vice aggrediebatur, quin præcessisset febris varii moris; ita ut sigillo epidemico muniretur dysenteria, nihilque ferè esset quàm febris ipsa epidemica larvata. Dysenteriam ergò haud ineptè *febrim ad intestina conversam* denominat solertissimus *Sydenhamus*; hancque non minùs discretè intestinorum *Rheuma* vocat ipse *Stollius*. Quam doctrinam multùm ampliavit professor *Pinel*. Quòd (et anticipationis causâ dictum sit) in dysenteriam utilia forent remedia febrim profligantia, nonne conjicere licet *identitatem* alterius cum altero morbo?

X X X V.

Initio dysenteriae, conquerebantur ægri de spasmo quodam in transverso colo, de alvi constrictione continuâ, aut è contrâ de diarrhæâ tenesmoque vehementi. Recti orificium quasi hermeticè

(1) *Traité de la Dysent.*

(2) *Quintilian.*

occludebatur : acer sæviebat totius tubi intestinalis calor. Deia liquidæ, turbidæ, biliosæ, aut amurcæ similes excretiones nec constanter sanguinolentæ. Nam ex *Zimmermann* potest quilibet dysenteriam tentari absque eo quòd cruentæ sint ipsius dejectiones. Quod confirmat *Frid : Hoffmann*, dysenteriam in *rubram* et *albam* distinguens. Tumidulum erat plerisque abdomen, exploratricis manûs impatiens, atque, ad leviolem tactum, dolore affectum. Interim ab alvo emittebantur materiæ glaream referentes plus minusve liquidæ. Denique, si benignè solveretur morbus, sensim minuebantur dolores, redeuntibus ægris ad salutem.

Ast, multùm abest ut frequens esset hæc amica dysenterię solutio, quin è contrà, si diuturnior evaderet, in adynamicam vergebat, aut saltem infarctu meningo-gastrico stipabatur; undè linguam obvolvebat mucus primò luteus spissior, deinque nigricans; dolor ad epigastrium ferebatur; aderant paroxysmi; exilis in dies fiebat pulsus; progrediente morbo fatiscebat natura, colliquescebat alvus; accedebant virium prostratio, delirium, stupor., cephalalgia: moxquè de ægro conclamabatur. *Exitiosa enim symptomata præ se fert dysenteria*, ait *Frid : Hoffmann...*; *febrem mali moris; summam virium jacturam; et ad summum ægros perducit vitæ discrimen* (1).

X X X V I.

Febris adynamica.

Adynamica ergò fiebat, tractu temporis, epidemica nostra febris; tuncque ex intermittente plerùmque continua evadebat, atque *putrida*; non secùs ac notavit *Stollus* evenisse anno 1781 (2). Febrim ergò extunc insigniebant summa pulsum debilitas, cerebri obturbatio in dies crescens, motuum voluntariorum magna impotentia;

(1) Tom. 3, cap. 2, sect. 2.

(2) Ephemerid.

labia, lingua, os atque dentes atrî fuliginè. Urina, si turbida crassaque fieret, fausti erat ominis: quandoque etiam sudores manabant critici, criticave fluebat urina: verùm criseos maximè salutaris signum erat alvus modicè diarrhoïca.

Si adynamia sese audaciùs extolleret, exhaustis vitæ viribus, syncope vel ad leviozem corporis motum accedente, tremente aut subsidente pulsu, stupidis infuscatisque oculis, linguâ siccâ, fissâ, irritabilitate et sensibilitate gradatim extinctis; demùm facie, non dicam *Hippocraticâ*, sed adynamicâ, tutò prænuntiari poterat ineluctabile fatum.

X X X V I I.

Febris adynamica atacta.

Adynamica inter symptomata irrepebat quid atacti moris, apud quosdam saltem; atque ex hâc miscelâ febris verè *putrido maligna* emergebat, haud absimilis illi quam sagax *Huxamius* sævisse *Plimuthi* narrat (1), et ejusdem tenoris ac illa cujus legitur historia apud *Pringlium* (2); illiusque ordinis quem Professor *Pinel* in *Nosocomio de Bicêtre* observabat paucis abhinc annis, cujusque experts ipse non fuit (3).

Hæc febris gastro-adynamicæ superveniebat, habebatque pro signo pathognomonico manuum tremores, brachiorumve stuporem, extremam virium jacturam, pulsus valdè depressos; quæ symptomata plus minusve intensa fiebant. Hâc autem essentialium symptomatum catervâ non ab ipso exordio caput attollente, *febres malignas*, ait *Sennertus*, *in principio statim cognoscere difficile est; cùm malignitas sæpe diù lateat, et non nisi ubi vires sumpsit, sese prodeat* (4).

(1) *Essai sur les Fièvre.*

(2) *Malad. des arm.*

(3) *Medec. cliq.*

(4) *Epist. de febr. , lib. 4, cap. 10.*

Noctes erant diebus peiores. De dolore in dorso conquerebantur ; lingua erat sicca, nigra , tremula, fissa: tremuli etiam labiorum atque vultus musculi : arida cutis ; raro tardèque humida fiebat : virium vitalium prostrationi pedisequa erant singularis animi consternatio, deindè stupor. Sorte rerum in deterius vergente, pessimi omnis diarrhæa, verè colliquativa superveniebat. Varia porrò urina. Nulla fermè , quam exploraverimus, evacuatio critica, exceptis forsàn sudoribus, qui sensibus vix attingi poterant. Si autem copiosi forent, grave olebant. Intrà primam aut alteram septimanam, è vivis ægros tollebat ; nec ferè ullus erat qui ambiguus morti jaceret , sanusve posset emergere. Potentissima quæ arbitrabantur remedia , transitoriam quidem excitationem ciebant , viresque erigebant , verùm *denuò brevi collapsuras* (1).

X X X V I I I.

Variæ complicationes aut sequelæ. Quot decumbentibus tumens hepar, turgidiores splenes, duri ventres diùturnam post febrim fiebant! Non nullis etiam accedebat icterus.

X X X I X.

Pueris tussis ferina, vermes in intestinis atque etiam in membranâ Schneiderianâ, nec non convulsiones feбри superaddebantur. Iisdem porrò adeno-meningearum februm ordinem, quotidianum nempe aut quartanum, epidemia potissimè sequebatur.

X L.

Senes sub-adyamicis, ipsisque lentioribus ut plurimùm corripiebantur febribus.

(1) Stoll.

X L I.

Virginibus, queis, hâc in parte, catamenia tardè jam fluunt; cum febre jungebatur mensium retentio aut suppressio.

Deindè mulieres gravidæ *multæ*, *ex morbo*, *non ex naturâ* abortiebant. Non autem abortum inferebant pharmaca; cùm huic obnoxia forent etiam illæ quæ nulli medicamento indulserant.

X L I I.

Nunc igitur, quâ ratione periodicè recurrant febris accessus, indagare prorsùs absonum. *Quærite, quos agit mundi labor....* Nobis verò satius videtur hunc effectum tribuere primordialibus naturæ viventis legibus, quæ actioni quietem, et quieti actionem successuram destinavit.

X L I I I.

Prognosis.

In pagis ubi latior est vallis, aut aperta faucibus, *ventilatorum* vice fungentibus, ita ut liberius perflect venti: si qui loci distent ab amniculi oris, nec sint in tufa extructi; in iis, inquam, quos inter enitet *Courdimanche*, minùs multa fuerunt funera.

Verùm in hâc vallis parte, quâ sita sunt *Chantambre*, *Buno*, *Gironville*, *Maisse*, periit, vigente epidemiâ, pars octava incolarum, præsertim deprompta ex pueris senibusque, uti probant horum locorum acta publica. Tantæ stragis erat à principio morbus hic popularis, in meridionali saltem vallis parte, ut ineunte *Vendemiario* mense anni undecimi, jamjam exitio fuisset uni ex decem aut ex duodecim civibus.

Porrò hanc variam obituum rationem non aliter explicare juvat, nisi quòd venti aërem expurgarent propè *Courdimanche*; hicque pagus in terrâ minùs humidâ positus sit.

De cætero, dolendum quod graviori præjudicio ducerentur

rustici vallicolæ, medicos nempè invitissimi adsciebant, nec curabant ut valerent, nullatenùs parcentes jam concussæ valetudini. Plerique, vel etiam morbosì, viles capessebant cibos, ut quò utilioribus vesci non possent. Undè sæviùs in eos debacchabatur epidemia. Diuturna quidem, at rarissimè lethalis illis qui ab omnino regiminis errore declinabant, curâ soli naturæ commissâ. Funesta per vices fiebat iis tantùm qui in febrim aut dysenteriam adynamicam, aut à fortiori in aractum morbum incidebant.

X L I V.

Circumforaneum quemdam verè veneficum admovebant, qui *oxidum stibii sulfuratum* profusè distribuebat in maximum civium detrimentum. *Venenum autem illud nobis venit, quod omnium saniorum consensu et iudicio, ob principium corpori valdè inimicum, mediocri dosi celerrimè æconomiam motuum vitalium aut turbat aut destruit* (1). Si celeberrimo *Hoffmanno* non pauca in praxi occurrerint exempla, quibus ipse *tartris potassæ stibiatus*, quamvis herculeum sit in se remedium, dosi tamen paulò majore datum mortiferam ventriculo induxit inflammationem, quantò fortiori argumentò venenosum esse debet ipsum *stibii vitrum*? Horridos ventriculi dolores, dysentericum fluxum, artuum tremores paralyisinque efferebat.

X L V.

Drastica etiam nimis dosibus miscebat idem agyrta; quæ pharmacæ non minùs periculi habeant quàm suprâ memoratum oxidum. *Purgantis enim virus tardiùs per intestina progrediens, cum succis corporis longè magis se communicat: quod vel ex eo patet, dùm lac nutritis, quæ validum purgans excepit, infantem*

(1) Frid: Hoffmann de medic. infid.

purgat : ubi tamen non observatum infantem vomuisse si nutrix emeticum assumpserit (1).

X L V I.

Prima morbi sævities paulatim remittebat ingruente frigore ; errabatque vulgus , dum unice medicorum solertiâ imminutam esse putabat : morborum enim similium symptomata atrociorum induunt faciem , dum primum emergunt ; deinde gradatim mitescere incipiunt , atque temporis tractu et vergente ad finem epidemicâ constitutione tolerabilia fiunt , quantum sinit morbi natura. Summo jure igitur sagax *Sydenhamus* , cujus attentionem non fugit hic error vulgi , pronuntiat epidemicos morbos , non secus ac cæteri , *crescere , stare , decrescere.*

X L V I I.

Prophylaxis.

Varias admittit cautelas , variaque media , quorum pleraque plebis aciem effugiunt.

Primò quidem Athesis (2) accolæ in Tirole italianâ , à Bocono (3) ad Tridentum (4) , morbos ex diluvie fluminis ortos averunt , villas adeuntes in excelsis montibus exstructas ; humoque putrido et stagnino sese extollentes ; vallem paludosam , cui valedixerunt , non repetituri , nisi , compresso jam miasmate , frigus invitet. Dolendum sanè quòd Exoniani amnis accolæ tam utili per-
fugio non gaudeant , cujus auxilio febrim , ut plurimum ignorarent.

(1) Frid : Hoffmann de medic. infid.

(2) L'Adige.

(3) Bolzano.

(4) Trente.

X L V I I I.

Saltem multò minùs æssent morbis obnoxii , si annis alveum diligenti operâ atque frequenter luto expedirent. Hæc operatio quotannis forsân repetenda , permagni salubritatis interest , nec est indigna constanti magistratuum sollicitudine. Attendere est nè instituatür hæc expurgatio antè correctas à frigore putridas emanationes.

X L I X.

Congruum etiam foret prohibere nè pistrinariî aquarum Exonianarum impedirent cursum.

L.

Aquas in valle hinc et indè stagnantes derivare atque emittere consultissimum videtur. Ex earum stagnatione fœtentes cloacæ.

Sterquilinia vel fimeta præ domorum foribus putrescentia amovere non minùs expedit. Apud antiquos Romanos , referente *Plinio* , receptacula purgamentorum atque sordium erant quid maximi momenti ; nec ad ea fastidiebant attendere illustres sanè viri. Quidni etiam apud nos ferrentur *ædilitiæ* leges , non ad urbes tantùm , sed etiam ad villam spectantes !

L I.

Vitiosa admodùm est constructio domorum apud Exonios vallicolas , ut jam innuimus. Non inutile foret solum humidum atque infimum in quo sunt positæ cumulare absorbentibus materiis , arenâ , v. g. Sicque illud extollere ; denique pavimenta lateritia aut tabulata struere.

L I I.

Aërem , tum extrâ , tum intrâ domos , sæpissimè renovari ,

ipsumque purum inspirari quantum licet, salutis magnoperè refert. Languet enim lampas cui admoveatur amurca.

L I I I.

Si quæ silvæ, si qua nemora ventorum aut radiorum solis accessum præpediant, cædi debent.

L I V.

Cumulentur foveæ qualescumque, in quibus desident aquæ, et ad macerationem cannabis institutæ.

Aperiantur incilia ut tandem emittantur eæ stagnantes aquæ in declivorem partem.

L V.

In posterum, domos ab infimâ valle avertere, easque applicare mediæ colli salubre erit; itemque ædificare in terreno sicco, petroso, non autem humido; habitationesque sedulò exponere ad Septentrionem Orientemque, habitâ ratione mollis laxæque compagis, necnon diatheseos pituitosæ, apud vallicolas quasi endemicæ.

L V I.

Cautissimè præcavendum est ab aëre nocturno; sicut et serotino, ut qui periculosior sit: vespere nempè majori energiâ pollutæ effluvia paludosa: quod rectè infert d. *Alibert* (1) recedenti subito ex atmosphærâ calorico; undè miasmatum condensatio. Et verò observandum erat graviolem vespere quàm de die exurgere odorem.

L V I I.

Sub mutabili et inconstanti cælo diligentius vestiantur corpora; sicque vitetur perspirationis suppressio.

(1) *Dissert. sur les fièv. pern.*

L V I I I.

Cùm gas paludum organa digestiva haud dubiè lædat, suadet *Lancisi* (1) nè quispiam aëri deleterio sese offerat jejuno stomacho; nèque deglutiatur saliva.

L I X.

Nè quid nimis.

L X.

Adhibeatur tonica diæta. Moderatus fiat fructuum horæorum usus. Nimis in illos inclinabantur animi: eorum quippè abusus ad atoniam disponit systema.

L X I.

Assertit *Pempliüs* rariores esse febres apud siculos, ex quo aquæ glaciali profusè indulgent hi insulares. Tonicam frigidioris aquæ virtutem egregiè celebrârunt *Samoïlowitz* et *Cirillo*; quorum doctrina ex diametro opponitur principiis *Brownianis*.

L X I I.

Frictiones siccæ vires epigastricas ad organum externum appellant, transpirationem proindè movent. Veteres inter, *Galenus* eas commendat ut específicas ad morbos chronicos, à laxitate et inertia solidorum pendentes. *Celsus* à pergameno non alienus, frictiones laudat, ut quæ mobilitatem dent humoribus lentiori circulo progredientibus, vimque centrifugam augeant: *tum quoque*, ait, *unicum in frictione præsidium est, quæ si calorem in cutem evocavit, potest alicui medicinæ locum facere.*

L X I I I.

Corporis exercitatione tuendus calor; at nimiâ uti nocet.

(1) Loc. cit.

Conquerebatur, nec immeritò, rusticos, etiam sub febris accessu, agros petiisse, operosioribusque curis incubuisse. *Les maladies sont bien grieues, ut salsi Montaigne verba mutuemur, quand elles rompent leur travail ordinaire; ils ne se couchent que pour mourir* (1).

L X I V.

Certissimè prodest vinum generosum parcè sumptum : largius nocet. *Stollus* in se ipsum et in alios erat expertus, *si quid incocti putridique in primis viis lateret*, æstivo tempore et autumnali, vini meraci potu *ad secundas vias* agi.

Vir summè ebriosus, ex nostrâ valle, facetè vicinos irridebat, plerosque febre detentos, vinoque carentes; atque altâ voce prædicabat jucundo Bacchi liquore se à populari morbo tutum fore: omnia pharmaca foràs eiekturus, si fortè in febrim incideret; iterùm atque iterùm bibiturus cujusvis medicamenti vice. At filius Semeles servare non valuit bibacem, qui subitò correptus febre bibit atque rebibit. Mox ardens calor vinosumque delirium grandibus crescens poculis. Brevi narcosis; et nonobstante *Klenianâ* sententiâ (2) ex quâ *affectus soporosus à crapulâ mitior illo ab internâ causâ*, vix à diebus quatuor decumbebat recentior *Paracelsus*; *transivi et ecce non erat*.

L X V.

Nobis ambiguum non est agyrtam, de quo suprâ, magnoperè ægrotis nocuisse. Certè quidem sub manu talis viri, non est quòd, *Galenî more*, pharmaca veluti *Deorum munus* habeantur. Suadet è contrâ sanior prophylaxis ut severè reprimantur hi luxuriantes *venefici*, societatis flagellum, atque gentis Hippocraticæ dedecus.

(1) Essais, chap. XII, liv. 3e.

(2) Klein. int. clinic.

L X V I.

Denique, si sincerâ fide cives avertere aut vindicare velimus à morbis popularibus, instituantur frequentia medicorum colloquia. Similes conventus excitare, fovere, hortari munus est eorum qui Reipublicæ præsumunt: nec ullus est sanæ mentis medicus qui hæcce concilia nolit adire. Ecquis enim tam ridiculâ infletur superbiâ, ut sodalium documentis et experientiâ erudiri se posse néget?

L X V I I.

Therapeia.

Sydenhamus, ipse *Sydenhamus* titubans erat dùm novus ingrueret morbus; nec diffitetur *se vix ac nè vix quidem potuisse efficere nè ullus aut alter illorum qui se primi illius curæ commiserant vitæ periclitaretur; donec investigata jugiter tandemque prospecto morbi genio, ad eundem prædomandum recto pede et intrepidus denuò procederet.* Si tam sedulò ab errore sibi cavendum putaverit Anglorum medicorum facile princeps, quid non debent vereri cæteri medici, dùm de morbis epidemicis consuluntur?

L X V I I I.

Unicum essentialem morbum agnoscebamus, qualiscumque foret illi typus aut larva, eademque fermè curationem instituebamus, quæ tamen, pro re natâ, debebat leviter inflecti ad peculiaris symptomata.

L X I X.

Itaque symptomatum haud ancipitum apparatu edocti, necnon experientiâ et naturæ moliminibus; seu continua, seu foret intermittens febris, therapeiam aggrediebamur ab emetico.

L X X.

Vigente autumno, tenaciores sunt ventriculi sordes, quam ut illicò ejiciantur. Diluentia ergò primùm propinare præstat per unum alterumve diem, ex Aphorismo 9°, sectionis 2^æ: *cùm quis corpora purgare volet, ea faciliè fluentia faciat oportet.* Si diluentes potus omitterent ægroti, ipsis non æquè succedebant vomitoria.

L X X I.

Tartritum potassæ stibiatum lubenter violæ ipecacuanhæ præferendum arbitrabamur. Rusticos namque curandos habebamus, quibus obtusior sensibilitas.

Laudati salis grana tria (decigramma cum dimidio) dispensabamus, tribus aquæ cyathis diluta: unoquoque cyatho assumendo singulis horis aut bihorio.

L X X I I.

Frustrà adversùs vomitum arte provocatum argueretur ex eo quod sola natura eum suscitavit. *Vomitus spontaneus idem non præstat sæpissimè quàm vomitus emetico concitatus*, testante Stollio, cui non pauci occurrerunt ægroti sponte quidem ac vehementer vomentes, nec aliud excernentes præter pituitam albam, amarescentem. Verum, mediante emetico, ipsi solvebantur à crassâ tenacique bile vitellos ovorum referente: hæcque emesis magnum ferebat levamen.

L X X I I I.

Atque etiam apud nos, inexhaustas sordes ærugini porroque similes, felleas, amurcarias, glutinosas, acerrimasque excernebant. Tanta erat earum acrimonia, ut sibi fauces erodi atque aduri, ignemve in œsophagum ascendere putarent ægroti; sibi stupere dentes crederent. Interim buccæ flavæ aut atræ bilis et pituitæ expuebant; namque siccata calore bilis connubit flavæ aut pituitæ;

juxtâ annotationem ex Hygiene professoris *Tourtelle* depromptam.

L X X I V.

Radix Brasiliensis, præ vetustate, aliâve de causâ bonam non jugiter sortitur emesin; vel etiam genuina aut recentior haud sufficit ad ciendos vomitus, vixque tantillùm movet alvum, quam è contrâ claudere nata est.

Hâc igitur exoticâ radice solùmmodo utebamur apud dysentericos diarrhoïcos ve, necnon pueros, puellas, aut fœminas debiles mobilioresque, aut etiam viros delicatiores.

Radicis hujus grana triginta sex (grammata duo) propinabamus cui dosi, pro re natâ, subjungebantur grana duodecim (sex decigrammata), aut ampliùs. At, licet priori præbio succurreretur, nihilo seciùs quod satis est vix attingebamus.

L X X V.

Solemne nobis remedium emeto-catharsis præstabat, ex tartritis potassæ stibiati granis duobus, tribusve (uno decigrammate vel altero dimidiato), et sulfatis magnesiæ drachmis quatuor aut sex (grammatibus sex decim aut viginti quatuor).

L X X V I.

Si adhiberetur ab exordio catharticum neglectâ emesi, pauxillùm indè solatii. *Æstate quidem superiores ventres potiùs purgato: hieme verò inferiores* (1) Pharmacum purgans, etsi iteratum, idem non operatur quod vomitus arte institutus, cùm mali sedem in ventriculo et primis intestinis, atque in systemate bilifero esse constet. Porrò vomitorium has partes efficacius succutit, atque breviori viâ expedit ab obsidente materiâ.

(1) Aphor. 4°. sect. 4°.

L X X V I.

Non nulli qui se nostris committebant curis, suo proprio nutu sanguinem sibi detrahi curaverant. In pejus ut plurimum ruebant. Pauci melius habebant. *A juvantibus autem et lædentibus indicatio. Sic enim medicina orta, subindè aliorum salute; aliorum interitu, perniciosa discernens à salutaribus* (1). Cùm ergò, *ad magna præsertim remedia non nisi suspenso pede ac tardiùs procedere liceat* (2), sanguinem mittere dubitabamus, eò magis quod febres autumnales generatim aberrant ab indole angio-tenicà: nec immemores eramus Hippocratici istius aphorismi: *quibus, ait divus Senex, venæ sectio... confert, iis vere venam seca* (3).

L X X V I I.

Verùmtamen viris robustioris craseos, quibus, animi gratià; supprimebatur solita narium hæmorrhagia, eratque continua aut tertiana febris, si duri pulsus et pleni, venæ sectionem celebrare non timebamus, propinato priùs emetico ut plurimum urgentiori.

L X X V I I I.

Duretus causas morborum epidemicorum generatrices colligens; inter quas memorat *suppressionem excrementi quod in cujusque peculiari naturâ redundare consuevit*, addit: *menstrua non respondent: secare venam poplitis oportebit* (4). Virgines ergò quibus retinebantur catamenia, si bonâ gauderent constitutione, sanguinis de-tractionem optimè sustinebant, nec dubio exitu.

(1) Cels. præf. pag. 9a.

(2) Sydenh.

(3) Aph. 4°. sect. 6^m.

(4) In cap. 55 de hæmorrhoid. in suam enarrat. annot.

Saphenam potissimè ipsis aperiebamus, ex hoc memorando *Hippocratis* effiatio : *quæ educere oportet, quòd maximè vergit natura, eò ducito per loca convenientia*. Vix erat quod iterùm ad phlebotomiam recurreretur. Si autem alteram institui necesse videbatur, potiùs sanguisugas vulvæ admovendas proponebamus : at indomita propèmodum erat ægrotarum repugnantia huic topicæ sanguinis missioni.

L X X I X.

Minùs intensa videbatur *inflammatoria* complicatio, si aderat ; nec tam frequens. Exceptis quibusdam juvenibus ex alter utro sexu, vix unum aut alterum reperias febricitantem, qui angeio-tenicis laboraret symptomatibus.

L X X X.

De quantitate sanguinis mittendâ existimamus cum Hieron : *Mercuriali* habendam esse rationem *non solùm virium præsentium, verùm etiam futurarum, undè consideranda est ætas, temperamentum, ante acta ægritudo, et prout vires et hæc omnia ferunt*. Sic quoque vel plus vel minùs sanguinis demendum est ; *ita tamen ut semper potiùs infrà quàm suprà debitum mittatur* (1). Uno verbo, cùm sint *undèquaque angustia*, hinc hæmophobiam, indè Botalli et *Hecquet* cruentam praxin vitare ex æquo expedit.

L X X X I.

Funestus sanè hic error, quo, absque iudicio atque indiscretè, alterno quovis die usurpantur in febribus etiam gastricis purgantia pharmaca ; ex eo quòd, inquirunt, ferè unicè consistant hi morbi in sordidâ stercorum colluvie tubum intestinalem farciente. Máximo jure ad supremum rationis et experientiæ tribunal vitiosissimam

(1) Lib. 1º, cap. 15º.

hanc praxin defert professor *Pinel* (1); ut quâ chronicæ lethalesve fiant febres ex suâ naturâ simplices et regulares; aut quâ saltem non nisi tardior atque operosior accedat convalescentia.

Ignoscat tamen honoratus professor, si dixerimus hâc in epidemiâ frequentioribus catharticus opus fuisse. Tantus erat gastricis membranâ stimulus, *spinæ Helmontii* instar vellicans, ut ventriculus etiamque intestina quasi inexhausto premerentur affluxu. Verè igitur *focus erat in cavo ventriculi et in e tinorum atque in organis secretoriis ad ea cava respicientibus* (2) Primariò quidem tribuendus erat hic focus irritatis tubi alimentaris membranâ; quâ primitivâ irritatione ferè tota continetur *biliosæ* febris theoria (3).

L X X X I I.

Ex vegetabilibus, manna, tamarindus indica, cassia senna; ex salibus mediis, sulfas sodæ aut magnesiæ, tartris ipse potassæ stibiatus refractâ dosi, totam ferè paginam absolvebant.

L X X X I I.

Nec dubio successu utebantur convolvulo - jalappa ii quæ obscura irritabilitas aut sub - lymphatica constitutio (quâ non pauci laborabant). Experiebamur quantam protulerit veritatem professor *Peyrilhe* affirmans hâc radice suppeditari *un des meilleurs purgatifs connus* (4).

Hanc igitur adultis, si locus erat, præscribebamus ad dosin drachmæ unius (grammatum quatuor). Cujus doseos augmentum aut diminutio ex ætate, sexu, viribus, morbique gravitate petebatur.

(1) Médec cliniq.

(2) Tract. de febr. auct. Fizes.

(3) Nosogr. philos.

(4) Tabl. méth. d'un cours d'hist. nat. médic.

L X X X I V.

Mirum in modum mitigabantur symptomata simul atque ex-
cernebantur gastricæ saburræ. Non enim multi occurrunt, etiam
ex autumnalibus, morbi sub quorum imperio tot et tantæ primas
vias infarciant. Quâ proportionem emittebantur, eâdem ferè re-
nascebantur, Hydræ Lernææ instar, cui tot repullulabant quot se-
cabantur capita. Multò diutiùs languebant ægroti medicinæ cujus-
vis impatientes, quàm ii qui aptis remediis sanoque regimini
auscultabant.

L X X X V.

Emetica ex intervallo, per morbi decursum repeti operæ pre-
tium erat. Quòd si negligebantur, natura, nisi foret imbecillior,
emesin ipsa subindè moliebatur, aut vigente aut absente paroxysmo.
Si quod satis est succutere valebat stomachum, bene erat: sin
minus, non tam bene habebant.

Sexiès usque, nè ampliùs dicamus, ad emetica confugiebamus
apud eosdem.

L X X X V I.

Ptisannas præstabant, pro re natâ, mucilaginosas, acidulas,
solventes, amaras, anti-scorbuticas hordeum distichum, triticum
repens, ribes rubrum, gentiana lutea et centaurium, scandix cerefo-
lium, oriza sativa, rumex acetosa, cochlearia officinalis, sisim-
brium nasturtium, brassica napus, fumaria officinalis, leontodon
taraxacum, chicorium intybus, artemisiæ contrà et absinthium,
anthemis nobilis, polypodium filix-mas; serum lactis, etc. Ex
quibus varia potulenta fiebant, ipsisque miscebantur, datâ occa-
sione, sales medii qui suprâ.

Interponebantur purgantia quantum satis videbatur.

L X X X V I I.

Evacuationes tamen, inquit Tissotus, non debent ed usquè con-

tinuari usquedè n appetitus redeat ; cùm cibi fastidium aliave gastrici apparatus signa ex debilitate fibrarum repeti possunt. Si indesinenter et indiscretè moveretur alvus , *humores attraherentur ad primas vias , semperque præstaret quid ejiciendum*. Neque est quòd lingua omni muco sit liberata ; nam verò ex immodico humorum affluxu in tubum alimentarem irritatum , sequitur eadem in linguam derivatio. Lingua autem , ex ingenioso *Bordeu* , verè est sordium gastricarum cloaca , receptaculum , emunctorium.

L X X X V I I I.

Expulsis expellendis , temperatâque , si locus fuerat , angeiogenicâ dispositione , persistentem febrim discutere potentioribus remediis janjam licebat ; dummodò non obstarent constitutio præter rationem sensibilis aut irritabilis , sicca cutis , urina intensè rubra , inflammatio aut infarctus viscerum.

Si enim perstabat febris , purè *nervosa* aut *spasmodica* reputanda erat , unicèque pendens ab hâc viriosâ assuetudine , quâ natura motus periodicè dirigit à periphæriâ ad epigastrium , et ab epigastrio ad periphæriam. Quæ dispositio à Veteribus *intemperies sine materie* dicebatur. Status hic vel *hypertonicus* est , ait *Tourtelle* , vel *atonicus*. Evidenter porrò atonicus erat hâc in epidemiâ : ipsi consequenter opponenda tonica.

X C I X.

Tonici *per excellentiam* summo jure sibi vindicat nomen *Cinchona brachiata*. Heroicum planè medicamen , et ubique gentium merittissimâ gaudens famâ , prodigiisque similes operans curationes peritos apud medicos ; ast infanda mala præ manibus medicastrosum.

C X.

Clarissimus *Sydenhamus* cortici *principem locum inter omnia* ,

quotquot sint, remedia deferre non dubitans, putabat ipso fugandas esse omnes ferè autumnales; nè ullo quidem de ejus insalubritate meritiò conquerente.

Stollius parciozem usum ejusdem pharmaci faciebat, nec absolutam *Sydenhamianæ* methodo considerationem adscribebat. Ulteriùs progrediens, nec tantorum virorum exemplo raptus, at suis propriis dives experièntiis, *D. Pinel* dubium philosophicum nos edocet, nùm sæpiùs intermittentes absque peruviano cortice curari queant (1).

X C I.

Non paucas adhuc superesse lacunas in determinando chinchinæ usu, et in intermittentiùm doctrinâ candidè fatetur hic observator (2); *multa quippè in medicinâ reperiuntur, quæ priusquàm in canonem abire et stabilem sanandi legem possint, iterùm iterùmque et sæpissimè visa et observata sint oportet; atque ita ex datis cognitisque inter sese comparatis novæ demùm exurgent atque antedè nondùm cognitæ veritates* (3).

Optimæ etiam notæ medici et chimici nuperrimum inierunt consilium de substituendâ cortici *gelatinâ* in curandis febribus, cùm tot et tantas adulterationes in ipsum machinetur infida mercantium cupiditas.

X C I I.

Interea dùm, tritis hærentes vestigiis, Peruvianum corticem offerebamus, ut aiunt, *par. à quod satis est manu*, nec præmaturâ.

Primò quidem, in intermittentiibus ferè nunquam licet illum præscribere antè sextum, septimumve febris accessum; alioquin suspenditur, non curatur febris. Ferox hæc methodus festinanter properans,

(1) Méd. cliq.

(3) *Ibid.*(3) Stoll. præf. 3^{am}. part. rat. med.

nec cunctationem recipiens comparari potest, ex deserto *Bordeu*; usui quem habent faces incendiarias subdendi camini spiraculo, ut illud expurgent fuligine. Æstuario solidè exstructo, nihil nocet incendium: item, si corpora sint firmiora, vehementi calidioris pharmaci energiæ non succumbunt. Verùm *indè mali labes*, nimiique succussus exquisitæ quorundam sensibilitati aut delicatioribus temperamentis illati.

X C I I I.

Cinchonam *oblongifoliam Mut.*; eam nempè quæ rubrum præbet, corticem, præscribamus. Hæc species, testante *Mutis*, referenteque *Alibert*, non omnibus ex æquo confert: suam vim quasi specificam exercet in musculare systema; undè eminenter antiseptica est et astringens; specialiter utilis iis quibus laxior solidorum textus; noceretque ardentibus biliosisve constitutionibus, et eas disponderet viscerum emphraxi, ictero, hydropi.

X C I V.

Adhibuimus etiam corticem *Piton* dictum à colonis, oriundum ex Martinicâ, eundemque cuius dedit historiam *D. Mallet*, cui vomitorius purgansque videbatur.

Martinicanum minus quidem resinosum quàm Peruvianum arbitramur; verùm non magis illi quàm huic emeticam vim inesse observabamus. Alvum quidem paulisper subducebat Martinicanus; at purgantis vice non fungebatur: nostro enim iudicio, febrim non fugat cortex, ex quo purgat.

Cæterùm *D. Mallet* Martinicanum celebrat præ alio quocumque *rubro* cortice, quòd ille obviam eat obstructionibus, cachexiæ, hydropi; hic verò hasce sequelas natus sit inducere.

X C V.

Verumtamen ruber etiam cortex pedisequa non habebat hæc

mala, si aptè præparati erant qui febrim hoc ipso cortice depeuebant.

X C V I.

Cinchonam dabamus quàm proximè paroxysmum cadentem, et quàm maximà ab impediendo accessu distantia; ergo tempore apyrexiaë aut remissionis. Sic porrò faciebamus de consilio discretorum sanè medicorum, *Baumes, Home, Torti*, aliorumve,

. *quorum melior sententia menti,*

contrà nonnullos bonæ itidem notæ, qualis *Cullenius*.

X C V I I.

Ad præcavendos relapsus, in dictâ valle tam faciles, non abs re erat, discussâ etiam febre, corticem propinari per quindecim usque dies.

X C V I I I.

Priores corticis doses longè sint subsequentibus copiosiores oportet; Sin minùs, debilius agunt per horas futurum paroxysmum antecedentes.

Intrâ paroxysmos proximè futuros unciam unam, alteramve cum dimidiâ, aut unam et alteram (grammata triginta duo, quadraginta octo, quatuorve super sexaginta) dabat *Tourtelle*; deindè discussâ febre doses gradatim decrescentes diutissimè insumendas esse arbitrabatur.

Totalis à *Torti* jussa dosis, etiam in perniciosis intermittentibus drachmas sex non excedebat.

Professor *Pinel* drachmas duas (octo grammata) non præterit in febres quinti ordinis, atactas scilicet; cortici miscet grana decim aut duodecim cinnamomi (decigrammata quinque vel sex); aut superpotari jubet vini generosi doses aliquas. Hâc porrò methodo non tam suppressenda febris quàm convertenda in benignam.

Adultis, cadente accessu, corticis drachmas duas (octo grammata) propinabamus: quæ dosis unico alterove sumebatur haustu, iterabaturque, at raro triplicabatur ante paroxismi proxime redituri horam. Curabamus ut posterior aut tertius, si daretur, haustus, ejusdem futuri accessus horæ præiret sex circiter aut saltem quatuor horas.

Si jam febre liberarentur, corticis dosin sensim minuebamus. At non minori corticis dosi, ab uno ad alterum paroxysmum sumendâ insistere juvabat, dum indomita staret febris.

X C I X.

Non paucos invisebamus queis stomachus corticis usum ferre non valeret, si cortex in pulverem resolutus erat: iis, mutatâ formâ, idem remedium æquâ dosi præbebatur vino infusum. Atque etiam extractum Cinchonæ porrigebatur quibusdam, à granis duodecim ad semi drachmam (decigrammatibus sex duodecimve).

Quin imò corticem, ex Pinelliano præcepto, topicè abdomini admovebamus in fomentationem, vel (quod melius est) in cataplasma; sicque in gratiam puerorum fœminarumve quibus exquisita nimium sensibilitas, vel invincibilis horror à cortice interiùs sumendo.

In aliam denique divini corticis præparationem abire non erat vnum: illud nempè intestinali tubo sub enematum formâ applicabamus, *Baglivii* more, ægrotantium causâ qui nimis erant alieni à Pharmacis ore assumptis. Nec effectum carebamus; sed, cum breviori tempore ut plurimum clismata tenerent, hâc viâ rem notabilem non jugiter impertiebamur.

C.

A purgantibus abstinere instat durante corticis usu, nisi urgeant saburrarum signa: sæpè autem urgebant. Hoc in casu bona corticis dosis sumenda vespere, hoc ipso die quo catharticum.

C I.

Recidivæ.

De reliquo , frigidum ac humidum tempus maximâ cum sollicitudine fugiendum prædicabamus. Coeli siquidem intemperies recidivas propè innumeras advocabat. Quæ porrò eò graviores erant , quò magis debilitatum systema , aut quo provector ætas :

Multa senem circumveniunt incommoda.

Dolendum sanè iterùmque dolendum quòd citius ad agros redirent , rurumque laboribus diù intermissis sese refrangerent vix convalescentes. Nimiùm erant incauti quàm ut relapsus præviderent et si frequentissimos viderent : *nescia enim mens hominum servare modum.*

C I I.

Recurrere febrim septimanis , ut aiunt , *paraxysticis* non observimus.

C I I I.

Præter atmosphæræ frigus et humiditatem ; non infrequens relapsûs causa petebatur à voraci quâ stimulabantur fame , quam non timebant explere crudis etiam cibus ; voce temperantiæ surdas aures pulsante ,

*. Inattenuata manebat
Tùm quoque dira fames , implacatæque vigebat
Flamma gulæ (1).*

Non minùs infensa convalescentibus hæc insatiata ingluvies quàm aër frigidè humidus. Undè autem tanta edacitas , nisi à maximâ corpo-

(1) Ovid. , 8e. métamorph.

rum extenuatione? Simul atque refocillabantur, eâdem ratione bulimiae medicabantur.

C I V.

Purgantium omissio vel mora novo etiam febris ingressui locum non rarò dabit.

C V.

È contrario eorundem abusus, suppressâ jam aut attenuatâ febre recidivam inducere natus est. *Qui benè habito sunt corpore, ad medicationem molestè habent* (1).

C V I.

Ingrata animi pathemata febrilem tumultum apud unam alteramve fœminam fortasse concitabant.

Uno verbo, quævis imprudens à regimine deviatio majorem minoremve inferre turbationem poterat.

C V I I.

Si nausæ tantùm, cephalalgia, calor, debilitas, vagæque febris accessiones; tunc eccoprotica, enemata alvum ducentia, vel merè emollientia; infusa amara, congruensque diæta malo faciliè ut plurimùm medebantur.

• Quòd si fortè diarrhæa sponte superveniret, jam nihil erat periculi, nec grave quidquam: sibi ipsi sufficiebat natura.

Si emesin moliretur, nec edere posset, tutum habebant auxilium à radicè Brasiliensi.

Illæ recidivæ affectiones non *sold*, ut aiunt *coctione*, sed alvinis aut gastricis excretionibus solvèbantur. *His verò qui juvenilem ætatem superârunt cholcræ* (2).

(1) Aph. 17. sect. 2^a.

(2) Aph. 39. sect. 3^a.

C V I I I.

Ast, dùm recurrens febris regularibus stiparetur accessionibus, non levia aggrodiebantur symptomata, difficilisque evadebat curatio. Evacuantia primùm, deindè amara, tandemque ipse cortex indicationibus satisfaciebant. His tollebatur quidem febris, sed forsàn iterùm reversura. *Sanare enim omnes ægros impossibile...* (1).

C I X.

Viscerum infarctus.

Ægrotis tardè sæpius ad medicos confugientibus, totiès relapsis; iustitutà ve minùs methodicà curatione atque etiam habità ratione omissionis aut abusùs roborantium, primæ viæ sordibus ex toto non excretis farciebantur. Gravia ex hinc nata accidentia, hepatisque ipsiùs nec non splenis infarctus.

Hæ viscerales affectiones, inquit *Tourtelle*, principium habent in spasmò sæpiùs atonico gastricarum viarum, in viscera irradiato. At quorsùm systema hepaticum et splenicum præ cæteris offendere? Ex sympathiæ legibus, respondedit quispiam. Verùm si de sympathià quæ-ratur quid sit! Legitimæ definitionis loco, ambo viscera, irradians nempè et irradiatum componet ad eundem unumque tonum, instar duarum citharæ fidium unisonarum, quarum alteram pulsabit alterius fremitus. Haud aliter porrò, dicet sympathiæ defensor, viscerum in se invicem repetetur spasmus. Bella quidem hæc theoria *musico-medica*. at minùs arridet, ut potè quæ non sit satis probata: mera igitur hypothesis. *Quidquid enim ex phoenomenis non deducitur*, ait immortalis *Newton*, *hypothesis vocanda est, et hypotheses, seu metaphysicæ, seu physicæ, seu qualitatum occultarum, seu mechanicæ, in philosophiâ experimentalì locum non habent.*

(1) Prænot. sect. 1^a. n°. 3

C X.

Non nisi lentissimè impugnari poterant hi viscerales infarctus. Aperientia ex vegetabilibus excerpta, ut graminea, chicoracea, amara, antiscorbutica indubitanter conferebant. Eorum succum recenter expressum aut aquosas infusiones commendabamus.

Minerales aquæ, martialia, sales neutri, sulfas sodæ aut magnesiæ, acetisque potassæ, cortex ipse Peruvianus totam pharmacopeam absolvebant.

C X I.

Curatio adynamiæ et ataxiæ.

Morbus adynamicum atatumve indutus characterem quidquid in officinâ potentissimum est postulabat. Ventriculo vividè succusso, mox purgans injungebamus; iterabanturque emetica non nunquam. Antisepticos potus atque tonicos, vinum generosum, acida vegetabilia indesinenter offerebamus. Vesicantia à primis morbi diebus, ab unâ ad alteram partem corporis, *Stolliano* more, perducebantur. Dabantur Boli atque julapii camphorati. Alcohol item camphoratus et ammoniaca in frictiones membræ admovebantur. Cortex, divinus cortex summum erat perfugium. Arnica montana, Angelica archangelica, *Stollio* familiares, nobis erant etiam proficua.

Quantùm spectat ad acida mineralia, speciatimque muriaticum oxygenatum, cujus celebrabatur modò virtus, illius usum nesciebamus.

C X I I.

Hæc praxis, etsi valdè sit energica, haud valebat naturam suscitare, aut non nisi ad breve tempus; criticis nisibus fovendis ut plurimùm impar.

C X I I I.

Hydrops ascites.

Abdominis hydropem inducere natæ sunt, ex *Stahlio*, deterior

facta constitutio, ætas jam provecta, vel præmaturâ febris curatio ab introducto cortice. Hisce causis addere est venæ sectionis abusum. Sic celebr *Haënius* hydro-thorace affligebatur ex nimis sanguinis evacuationibus in morbum inflammatorium institutis.

Nuperrimè quidem ascite correptum vidimus juvenem gracilioris atque debilitatæ constitutionis; ex quo ipsi erysipelate laboranti ter missus est sanguis. Brevi collectum in abdomine serum represso exanthemate: ad paracenthesim confugiebant semel atque iterum. Nec satis; cùm de novo colligatur in abdomine serum, valdèque dubia sit ægroti salus.

C X I V.

Æquivoca autem non sunt ascites signa. Quod ad curationem attinet, incertum planè atque in ambiguo positum. Nihil ferè est quòd proficiant etiã consultissima *Hoffmani* præcepta. Blandè suscitentur naturæ vires, suadet *Halensis* Professor; interponanturque, datâ occasione, tonica cum catharticis.

Non fidendum hydragogis diureticisve, ni stimulantibus adjuventur. Largis dosibus *vinum stibiatum* profundebat *Sydenhamus*, nec absque successu. Verùm cùm renes sint critica hydropis via, scillitico vino lubentiùs indulgere placebat: cui corticem aut camphoram miscebamus, aut Cinnamomi infusum, nè scilla ciceret emesin. Hujus scillitici vini unam aut secundam drachmam (quatuor aut octo grammata) dabamus, pluriès in die, ex viribus ægroti et hydropis gradu repetendam.

Pilulas tonicas *Bacheri*, acetitim Potassæ unâ cum peruviano cortice variis dosibus hauriebant, nec oblivioni mandantes mellitos potus atque nitrosos. Vesicantia applicabamus, scarificationes ad inferiora crura instituebamus; at sæpiùs incassum. Magnus mihi erit Apollo qui hydropem curet, ex quo hepatis atque lienis destructa est organica actio. Vana ergò ut plurimum paracentesis in hisce casibus; undè hanc prohibere non timet *Dureius*: si hydrops,

ait præstans hic *Hippocratis* scholiastes, *alterius morbi consecutione* (inducatur) *nunquam utere paracenthesi*.

C X V.

Vermes

Mirum non est in corporibus morbo, miasmate paludoso, aëre humido laboribusque fractis nidulari vermium catervam.

Hæc insecta sedent in *mucositatibus* tubi intestinalis; pueris sæpiùs quàm adultis bella inferunt; eo quòd sanè pituitosum magis sit pueris temperamentum. Vermium tamen haud expertes erant adulti,

Verminosis pulsus deprehendisses exiles, uti notavit *Stollius*, aut inconstantes atque intermittentes; iidem abdomen frequenter contrectabant manibus: ipsis tormina, singultus, cephalalgia nasi radicem et frontem occupans; pruritus ad nares; pupillæ extrà morem dilatatio; fætens halitus, aut acido-putridus; ptyalismus; segnities, somnolentia; cibi fastidium aut appetentiã nimia; epigastralgia; alvinæ dejectiones vermibus integris aut solutis refertæ.

Hæc præcipua nobis helminticæ cohortis signa.

¶ Vermium aut *cylindricorum* aut *latorum* frequentiores erant *lumbrici* et *ascarides*; unus tantùm juvenis *tænid* afficiebatur.

C X V I.

Obstare vermium enucleationi, aut eos fugare operæ pretium erat. Intestinis tonum restituere curantes, radicem filicis majoris (*polypodii filicis maris*), tanacetum vulgare, artemisiam contrà; ferri limaturam, ipsumque corticem variis formulis largiebamur.

Si de ascaridibus tantùm; sufficiebant enemata helmintozoga. Verum in lumbricos purgantia tonicis coïre necessarium.

Ubi autem conjunctus est alvi fluor, eligenda sunt quæ præterquam quòd vermes enecant, etiam alvi fluxionem retineant (1)

Ad expellendam radicibus tæniam solita media debent acui salibus hydrargiratis, atque potentioribus resinosi: undè murias hydrargiri mitis, resina convolvulorum gambogiæ guttæ aut jalappi præstat uniri D. de Nouffer more, uti legere est apud Desbois de Rochefort, Desault et Chopart.

C X V I I.

Victus ratio.

Varia porrò adhibenda diætæ pro varijs morbi stadiis et gradibus. Tenuis, at tonica conferebat. Cibos assimilatu faciles, non facile putrescibiles eligere, dùm fas erat, multùm præstabat.

Vino generoso indulgere: frigidis uti potulentis utile ad modùm arbitrabamur.

De cætero cautissimè auscultantes hisce aphorismis Hippocratis.

I.

Potu quàm cibo refici facilius est. (11º. sect. 2º.)

I I.

Impura corpora quò plus nutriteris, eò magis lædes. (10º. ejusd. sect.)

I I I.

Attenuata longo temporis intervallo lentè refice, et quæ brevi breviter. (7º. ejusd.)

(1) Duretus.

I V.

Quibusdam semel aut bis, aut aliis copiosior, aut parcior, aut per partes cibus offerendus est. (17°. sect. 1^a.)

V.

Æstate et autumno cibos gravissimè ferunt : hieme facillimè ; deindè vere. (18°. sect. 1^a.)

Ex STOLLIO quædam.

I.

Perdisce ingenium constitutionis regnantis, ut potè quæ cuivis alteri morbo, cæteroquin sporadico, sive acuto, seu longo jura dare solet.

I. I.

Febre nondùm determinatâ, ab usu remediorum heroicorum abstineto : utere methodo solùm indirectâ, generali, adversùs symptomata generalia, eminentiora febris incognitæ.

I I I.

Nunquàm aliquid magni facias ex merâ hypothesi, aut opinione.

I V.

Magni momenti est non nocere ; neque admittère ut adstantes ægro noceant, aut æger sibi. Subindè solùm licet hâc negativè medicatione uti.

V.

Cautus sis in emeticis et purgantibus propinandis, iterandis, nè signa saburræ fallacia habeas pro veris.

V I.

Si dubites de evacuatione instituendâ, notandum eam plerùmque plus nocere præter rem factam, quàm omissam ubi fuerat indicata.

V I I.

Nè maneat totus in unius febris idæd, ut complicationis sis immemor, aut transitus.

V I I I.

Sed esto perattentus et cautus in diversarum febrium, differentes methodos requirentium, commistione.

DE VOCE.

OBSERVATIONES ET SENTENTIÆ.

EX VARIIS HIPPOCRATIS OPERIBUS DESUMPTÆ.

I.

Vocem ex pulmone edimus, quod cavus sit prætereaque ejus fistula, vocem autem labia et lingua articulatim reddunt. (*De morbis. Lib. 4.*)

II.

Sermonis in homine causa est quod totum corpus spiritum introtrahit, eumque plurimum in suas quasque cavitates. Et verò per inane pulsus strepitum facit; caput enim resonat, lingua autem in faucibus inter septum suo appulsu format et ad palatum impingens clarum reddit. Cujus rei indicio sunt muti a primo ortu, qui loqui distincte nequeunt, sed solam vocem edunt. (*De carnibus. Lib.*)

III.

Manifestum est spiritum vocem edere. Vidi præterea quosdam qui cum se ipsos jugulassent, guttur in totum sibi præsecuerant, atque hi vivunt quidem, verum nullam vocem emittunt, nisi quis guttur constringat, ac tùm demùm ii vocem edunt. etc. (*Ibidem.*)

IV.

Articulatæ vocis species tres habentur, gravis, acuta, et media; hæc à spiritu procedunt. (*De structura hominis.*)

V.

Qui plurimo calore abundant, magnâ voce sunt præditi. (*Epidem. Lib. 6, n°. 22, § 4.*)

(53)

V I.

Vocis labores, velut sermo, lectio, cantus, ii omnes animum movent: motu vero exsiccat et incalescit humidum que corporis absumit. (*De victûs ratione*. Lib. 11.)

V I I.

Facies ex tumidâ depressa, ac vox levior et remissior evadens, spiritus quoque rarior ac lenior, posterâ die remissionem fore, denunciat. (*Coac.* 211.)

V I I I.

Dolor capitis, cum sedis ac pudendorum dolore, torporem ac impotentiam affert, vocemque exolvit, neque ista molestiam exhibent: verum ex his somnolenti, ac singultuosi nono mense evadunt, et voce liberâ redditâ in integrum restituuntur. (*Coac.* 164.)

I X.

In homine moderato, ferox et audax responsio, et vox acuta malum portendunt. Iis præcordia intrò trahuntur et tendunt. (*Coac.* 51; *Prorrhetic.* Lib. 1, n°. 44, 45.)

X.

Vox acuta et stridula malo est. (*Prorrhetic.* Lib. 1, n°. 47.)

X I.

Contractæ voces, post medicamenti purgantis potionem, considerandæ nûm pravæ sint? Horum plerisque tenues sudores diffluunt et alvi humectantur. (*Coac.* 251.)

X I I.

Desipientiæ cum voce stridulâ, linguæ revulsione, ac ipsi quoque

(54)

tremuli, vehementem mentis alienationem significant. In his durities aut asperitas perniciem minatur. (*Coac.* 99, et *Prorrhetic.* Lib. 1, n°. 19.)

X I I I.

Alvi solutio quæ præter rationem accedit, cum voce tremulâ, in his, diutius perseverante perturbatione, perniciis intentatur. (*Coac.* 258.)

X I V.

Ubi ex vomitu anxietudo occupat, vox stridula est, oculi pulvere obliti, insania portenditur; ac tales vehementi insaniâ correpti, voce defecti intereunt. (*Coac.* 561.)

X V.

Considerandæ sunt irritantes fluxiones, à quibus in vocem stridulam ex faucium asperitate desinunt. (*Epidem.* Lib. 4, § 5, n°. 17.)

X V I.

Vox stridula post vomitum anxiosum, insaniam portendit. (*Prorrhetic.* Lib. 1, n°. 17.)

X V I I.

Quibus vox in morbis acuta redditur, iis præcordia intrò trahuntur et tendunt. (*Ibidem.* n°. 45.)

X V I I I.

In opisthotono, ubi per initia vox defecta fuit, clamare aut nugari lethale: postridie enim affuturam mortem significat. (*Coac.* 361.)

X I X.

Vox acuta, ejulabunda, ac oculorum hebetudo, convulsionem

minantur. His dolores ad inferiores partes demissi, toleratu sunt faciles. *Coac.* 257

X X.

Quæ ex rigore fiunt vocis defectiones, tremore solvuntur; atque eos qui subinde novo rigore corripiuntur, succedentes tremores judicant. (*Coac.* 27.)

X X I.

Qui in febre assiduâ defecti jacent, et oculis conniventibus nictantur, hi evadunt, si post sanguinis ex naribus fluxum, ad loquelam et ad se ipsos redeant. *Coac.* 77.

X X I I.

In febre cum sudore, vocis ex capitis dolore defectiones, si per se resolvuntur ægri, ac præter voluntatem excrementa demittuntur, malumque remitti videatur, diuturni morbi metus est. In his subindè obortus rigor damnari non debet. *Coac.* 253. *Prorrhetic.* Lib. I. 94.

X X I I I.

Vocis defectiones cum virium exolutione pessimæ. *Prorrhetic.* Lib. I? n°. 24.

X X I V.

Vocis defectiones cum singulta pessimæ. *Ibidem.* n°. 23.

X X V.

Vocis defectiones cum virium exolutione in acutâ febre, sine sudore, sunt quidem lethales; cum sudore verò minus. Ac temporis diuturnitas significatur. Ac fortasse quidem, quibus ex morbi reversione tale quid contingit, securissime habent. Ex iis autem, maxime in periculo versantur quibus sanguis ex naribus profluit, et alvi effunduntur. *Coac.* n°. 256.

(56)

X X V I.

Ex rigore vox intercepta, perniciem denunciat. *Coac.* 39 et 255.

X X V I I.

Vehementes insanix, cum vocis defectione perniciem intentant.
(*Coac.* 254.)

X X V I I I.

Vocis defectio ac tenuis sudor, cum perfrigeratione ex rigore,
capitis ac cervicis dolore. (*Coac.* 1.)

X X I X.

Vocis defectio cum febre assiduâ et oculis conviventibus, nisi post
hæmorrhagiam narium, ac vomitum, ad loquelam et ad se ipsos
redeunt (*Coac.* 77.)

X X X.

Vocis defectiones in febre quæ convulsionis speciem præ se ferunt
et in mentis emotionem cum silentio desinant, perniciem ostentant.
(*Coac.* 248 et *Prorrhetic.*, lib. 1, n°. 54.)

X X X I.

Quibus cerebrum aliquâ ex parte concussum fuerit, necesse est
statim mutos fieri. (§ 6, *Aphor.* 58.)

X X X I I.

In febre, mutum esse malo est. (*Coac.* 34.)

X X X I I I.

Quos vox cum febre et absque ullâ judicatione deficit, ii tremuli
intereunt. (*Coac.* 247. *Prorrhetic.*, lib. 1, n°. 91.)

X X X I V.

Quibus voces cum dolore deficiunt, ii tandem non sine summo cruciatu, vitam cum morte commutant. (*Coac.* 249. *Prorrhetic.*, lib. 1, n°. 55.)

X X X V.

In vocis defectione, respiratio velut ii, qui suffocantur, conspicue latè, et visui exposita perniciem minatur. Animadvertendum etiam est num delirium prænunciet? (*Coac.* 252. *Prorrhetic.*, lib. 1, n°. 25.)

X X X V I.

Quos palitationes in totum occupant, num voce defuncti intereunt? (*Coac.* 347.)

X X X V I I.

In iis qui longo tempore consumpti sunt, temerariæ et quæ præter rationem fiunt alvi exolutiones unâ cum vocis defectione tremulâ; perniciem denunciant. (*Coac.* 634.)

X X X V I I I.

Animadvertendum est num vocis defectiones, cum alto sopore; convulsionem minentur? (*Prorrhetic.*, lib. 1, n°. 123.)

X X X I X.

Crebræ, et quæ cum sopore quodam consistunt, vocis defectiones, tabem denunciant. (*Coac.* 259.)

X L.

Qui derepente sine febre voce deficiunt, iis vena secunda est. (*Epidem.*, lib. 2 et 3.)

X L I.

Cum quis derepente voce defecerit, venarum interceptiones affligunt. (*De Morbis*, lib.)

X L I I.

Pythio cum febre acuta, præter alia gravia symptomata sermone et voce, tum secundo, tum octavo die defunctus fuisset, decimo obiit cum frigore multo et sudore. (*Epidem.*, lib. 3.)

X L I I I.

Hermophyli filius diebus undecim laboravit, febris acuta detinebat, neque ciborum reliquiæ subierant, ac in primis delirio correptus est, quod noctu desiit. Postridie voce captus tacuit cum stertore, distortis oculis, febricitans; in os autem immissâ pennâ, bilem atram evomuit, et injecto clystere, multum stercus prodiit. (*Epidem.*, lib. 5.)

X L I V.

Androthali vocis defectio, ignoratio et delirium aderat, quibus sedatis, multis annis superfuit et in morbum relabebatur. (*Epidem.*, lib. 8.)

(*Ex interpretatione ANUTII FOESII*).